

Ignacy Bokwa

"Dogma und Glaube : Bausteine für eine theologische Erkenntnislehre : Festschrift für Bischof Walter Kasper", Eberhard Schockenhoff, Peter Walter (red.), Mainz 1993 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 32/2, 277-280

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

pewnej racji. Zmusza więc ta książka do rewizji i uściśleń, zarówno metodologicznych, jak i treściowych. Jest w niej jednak trochę niejasności. Gdy np. autor zarzuca biblistom przekonanie, iż *dawny Izrael* napisał literaturę biblijną (tego nikt rozsądny nie twierdzi), ma na myśli nie tyle okres monarchii zjednoczonej (czy jeszcze wcześniejszy), lecz fakt, iż zbiór tych pism jako wyraz przekonań całej społeczności jest sprawą bardzo późną.

Recenzowana książka odda duże usługi uczonym zajmującym się historią Izraela. Sporo ciekawych przemyśleń może też dostarczyć egzegetom i tym, którzy zajmują się zagadnieniami introdukcyjnymi, zwłaszcza kanonem.

Julian Warzecha

Eberhard Schöckenhoff – Peter Walter (red.), *Dogma und Glaube. Bausteine für eine theologische Erkenntnislehre. Festschrift für Bischof Walter Kasper*, Matthias-Grünwald-Verlag, Mainz 1993, 334 s.

Dnia 5 marca 1993 roku biskup Walter Kasper obchodził swoje 60 urodziny. Z tej okazji grono kolegów i uczniów przygotowało księgę pamiątkową dla uczczenia zasług jubilata. Zwyczaj ten jest niezwykle popularny w środowiskach akademickich, zwłaszcza w krajach języka niemieckiego i ma długoletnią, znakomitą tradycję. Z reguły powstają znaczące pozycje naukowe, przez dłuższy czas cytowane i omawiane w pracach naukowych z danej dziedziny.

Biskup Walter Kasper należy do tych współczesnych teologów, którzy swoją teologię rozwinęli przede wszystkim po II Soborze Watykańskim. Urodzony w roku 1933 w Heidenheim/Brenz, Walter Kasper został wyświęcony na kapłana w Tübingen, po ukończeniu studium filozofii i teologii. Doktorat z teologii uzyskał on w roku 1961, na podstawie pracy *Die Lehre von der Tradition in der Römischen Schule*. Habilitację uzyskał w roku 1964. W latach 1964-1970 był profesorem zwyczajnym dogmatyki w Münster, a od roku 1970 – w Tübingen.

Walter Kasper jest uczniem J. R. Geiselmanna, który wprowadził go w ducha Szkoły Tybindzkiej. Istotną cechą tej Szkoły było rozumienie teologii spekulatywnej w perspektywie myślenia historycznego. Umożliwiło to przejście przyszłej metafizyki w metahistorię. J. R. Geiselman wprowadził Kaspera szczególnie w myśl teologiczną J.A. Möhlera, u którego Kasper dostrzegł stosunkowo wcześniej problem antropologii. Dla Kaspera istotnym staje się Möhlerowskie pojęcie Kościoła oraz rozumienie tradycji, ważne dla teologicznej metody Kaspera. W ramach prac seminaryjnych Kasper zajmował się również myślą św. Tomasa z Akwinu, z którą od samego początku czuł się związany i która staje mu coraz bliższa, zwłaszcza w pracach późniejszych. Dysertacja doktorska Kaspera ukazuje wpływ Szkoły Tybindzkiej na poglądy Szkoły Rzymskiej i bezpośrednio na prace Vaticanum I. W swojej pracy habilitacyjnej (1964, Tübingen): *Philosophie und Theologie der Geschichte in der Spätphilosophie Schellings* prezentuje

i broni tezy, że filozofia późnego Schellinga jest przekroczeniem, klęską i końcem idealizmu. Podstawowe idee myśli teologicznej Waltera Kaspera są następujące: napięcie pomiędzy tym, co skończone a tym, co nieskończone w historii; skończoność i transcendencja człowieka; relacja pomiędzy historią a wolnością; wolność jako punkt wyjścia ludzkiego ukierunkowania; obecność zła w historii ludzkiej a znaki zbawienia.

Rozgłos i uznanie, z jakim spotkał się biskup Walter Kasper od momentu swą sakry biskupiej nie pozwalają jednak zapomnieć, że większość swego dotychczasowego życia poświęcił on innemu zadaniu, niemniej istotnemu dla kościelnego przepowiadania wiary, a mianowicie teologii naukowej, kształcenia przyszłych kapłanów, asystentów i referentów pastoralnych, nauczycieli religii, a także czynnemu udziałowi w życiu akademickim. Walter Kasper jest szeroko znanym na całym świecie teologiem katolickim. Wyrazem uznania dla jego dorobku naukowego są nie tylko liczne doktoraty *honoris causa*, nadane mu przez wiele zagranicznych uniwersytetów, ale i wieloletnia współpraca z międzynarodową komisją teologiczną, przetłumaczenie jego wielkich dzieł teologicznych na wiele języków świata (na język polski, oprócz artykułów, została przetłumaczona praca *Jesus der Christus* przeł. B. Bielański, IW PAX, Warszawa 1983), a także powołanie na honorowego członka *Heidelberger Akademie der Wissenschaften*.

Tak obszerną prezentację osoby jubilata uzasadnia fakt, że niemal wszyscy współautorzy prezentowanego tu tomu, a jest ich 16, odwołują się do teologicznej myśli Waltera Kaspera. Zgodnie z tytułem książki, jej motywem przewodnim jest uchwycenie związku pomiędzy dogmatem a wiarą. Podtytuł wskazuje na to, że autorzy tomu stawiają sobie poważne i ambitne zadanie: ich prace mają stanowić *elementy konstrukcyjne epistemologii teologicznej*. Należy stwierdzić, że pytania o epistemologię teologiczną i usiłowanie stworzenia kanonu metod obejmującego poszczególne dyscypliny teologii nie znajdują się dziś w centrum zainteresowania teologów. Paradoksalnie problemy te ujawniają się jednak z całą wyrazistością przy okazji aktualnych dyskusji, dotyczących sposobu rozumienia Kościoła, kwestii urzędu kościelnego, święceń dla kobiet czy etycznych implikacji wiary chrześcijańskiej. W dyskusjach tych zajmowane są bowiem stanowiska, lecz, jak się okazuje, na różnych płaszczyznach. Należy też ocenić rodzaj i ciężar gatunkowy poszczególnych argumentów. Odnosi się to nie tylko do dialogu ekumenicznego, ale i do dialogu interdyscyplinarnego w ramach samej teologii katolickiej. Okazuje się bowiem, że ujawniające się z coraz większą ostrością różnice rzeczowe mają swoją podstawę w tym, że coraz trudniej porozumieć się w kwestii ogólnie obowiązujących reguł teologicznej argumentacji. Sytuacja współczesnej teologii określana jest również poprzez rosnącą specjalizację poszczególnych jej dziedzin i coraz większą różnorodność form teologicznego myślenia. Powstaje więc paląca potrzeba przypomnienia podstawowych reguł teologicznej wymiany myśli.

Redaktorzy księgi pamiątkowej, Eberhard Schöckenhoff, profesor teologii moralnej w Katolicko-Teologicznym Uniwersytecie w Regensburgu, i Peter Walter, profesor dogmatyki i historii dogmatów w Fakulciecie Teologicznym Uniwersytetu we Fryburgu Bryzgowijskim, nadesłane artykuły uporządkowali, dzieląc całość na cztery części. Część I (ss. 9-68), zatytułowana *Historyczne pytania*,

obejmuje trzy artykuły: *Chrześcijaństwo bez dogmatów. Jego intencje w wykładzie dogmatów*, autorstwa Philippa Schäfera, profesora dogmatyki i historii dogmatów w Fakultecie Katolicko-Teologicznym Uniwersytetu w Passau; *O stosunku do historii w teologii i Kościele. Uwagi i przykłady*, pióra Klaus Ganzaera, profesora średniowiecznej i nowożytnej historii Kościoła w Fakultecie Katolicko-Teologicznym Uniwersytetu w Würzburgu, oraz: *Wpływy humanistyczne na powstanie dogmatyki? O prehistorii pewnej dyscypliny teologicznej*, Petera Waltera, współredaktora tomu. Część II. (ss. 69-100), nosząca tytuł *Problem hermeneutyczny*, stanowią dwa znakomite artykuły: *Dissensus. Rozważania nad nowym, dogmatyczno-hermeneutycznym pojęciem podstawowym*, napisany przez nie wymagającego rekomendacji wybitnego teologa, ordynariusza Moguncji i przewodniczącego Konferencji Episkopatu Niemiec, biskupa Karla Lehmana, oraz: *Egzegeza biblijna w kontekście teologii katolickiej*, którego autorem jest Karl Kerlge, emerytowany profesor egzegezy Nowego Testamentu w Fakultecie Katolicko-Teologicznym Uniwersytetu w Münster. Najobszerniejsza jest część III (ss. 101-212): *Perspektywy systematyczne*. Zawiera ona wypowiedzi stanowiące o wartości tego tomu. Warto wymienić autorów i tytuły ich opracowań: Max Seckler, profesor teologii fundamentalnej Fakultetu Katolicko-Teologicznego Uniwersytetu w Tübingen: *Relacja pomiędzy teologią fundamentalną a dogmatyką*; Peter Hünemann, profesor dogmatyki w Fakultecie Katolicko-Teologicznym Uniwersytetu w Tübingen: *Dogmatyka – wydarzenie mowy w wierze*; Hermann J. Pottmeyer, profesor teologii fundamentalnej w Fakultecie Katolicko-Teologicznym Uniwersytetu w Bochum: *Společná služba dogmatyki*; Wolfhart Pannenberg, profesor teologii fundamentalnej i ekumenicznej w Wydziale Teologii Ewangelicznej Uniwersytetu w Monachium: *Teologia dogmatyczna w perspektywie ekumenicznej*; Thomas Röper, profesor dogmatyki i hermeneutyki dogmatycznej w Fakultecie Katolicko-Teologicznym Uniwersytetu w Münster: *Wolność jako filozoficzne pryncypium dogmatyki. Refleksje systematyczne w nawiązaniu do koncepcji dogmatyki Waltera Kaspera*; Bruno Forte, profesor dogmatyki w Fakultecie Teologicznym w Neapolu: *Objawienie, czy re-velatio? Objawienie, hermeneutyka i teologia*. W ostatniej, IV. części (ss. 213-293), znalazły się następujące opracowania: Arno Schilson, profesor historii religii Europy w Uniwersytecie w Moguncji: *Liturgia reflektowana jako mystagogia. Rozważania o relacji dogmatyki i liturgii*; Gisbert Greschake, profesor dogmatyki i teologii ekumenicznej w Fakultecie Teologicznym Uniwersytetu we Fryburgu Bryzgowijskim: *Dogmatyka a duchowość*; Eberhard Schöckenhoff, współredaktor tomu: *Prawda wiary a sens działania. O wzajemnej relacji dogmatyki i teologii moralnej*; Giancarlo Collet, profesor misjologii w Fakultecie Katolicko-Teologicznym Uniwersytetu w Münster: *Nasładowanie i poznanie. Latynoamerykański wkład do hermeneutyki chrystologii*. Na końcu książki została zamieszczona bibliografia prac W. Kaspera z lat 1960-1992, zawierająca 498 pozycji, w układzie chronologicznym, bez podziału na rodzaje opublikowanych prac (książki, artykuły, recenzje itd). Każde wznowienie czy tłumaczenie na język obcy zostało potraktowane jako odrębna pozycja. Bibliografię zestawil Joachim Drumm, osobisty referent biskupa W. Kaspera.

Powyższe, być może nieco nużące, wyliczenie nazwisk autorów wraz z tytułami ich artykułów ukazują szerokość i wagę podjętej problematyki. W dobie współczesnej taka refleksja nad istotą i zadaniami dogmatyki, choć nie cieszy się zbyt wielką popularnością, okazuje się jednak niezbędna. Powstaje pytanie: w jakim stopniu omawiana tu pozycja spełnia zadanie, jakie stawia sobie we wstępie, a mianowicie, by stanowić pomoc dla teologicznej epistemologii? Przy próbie odpowiedzi na tak postawiony problem należy przede wszystkim zauważyć, że zaprezentowane tu tematy zostały sformułowane w sposób dość ogólny. Skutkiem tego jest ciążenie raczej w kierunku eseju (najbardziej widać to w pracach G. G r e s h a k e i B. F o r t e) niż klasycznego artykułu naukowego (zadaniu temu stara się sprostać zwłaszcza T. P r ö p p e r). W ostatecznym rezultacie pozycja ta bardziej uwrażliwia na istniejące problemy niż je wyczerpuje. Zresztą, taki postulat, wysunięty pod adresem opracowania tego rodzaju, nie będącego ani podręcznikiem, ani monografią roszczącą sobie pretensje do zakończenia wszelkiej dyskusji w danej kwestii wskutek przedstawienia wszystkich możliwych aspektów, byłby niesprawiedliwy i niemożliwy do realizacji. Wartość tego tomu polega raczej na otwarciu perspektyw i zachęcie do dalszego pogłębienia problematyki. Z tego zadania autorzy wywiązują się znakomicie, pisząc językiem zrozumiałym, stosunkowo bliskim codziennemu doświadczeniu wiary.

Ignacy Bokwa

William J. H o y e, *Gottese Erfahrung? Klärung eines Grundbegriffs der gegenwärtigen Theologie*, Benziger Verlag, Zürich 1993, 265 s.

Pojęcie *doświadczenia Boga* zajmuje we współczesnej teologii miejsce pojęcia zasadniczego. Można wysunąć tezę, że zajęło ono nawet miejsce przyznane wcześniej tzw. *dowodom na istnienie Boga*, nazywanym dziś powszechnie argumentami za istnieniem Boga. Dla niemałej grupy teologów *doświadczenie Boga* stanowi niewzruszony fundament, na którym może budować cała teologia, gdyż owo doświadczenie odznacza się cechą bezpośredniości. Herbert V o r g r i m l e r, pisząc wstęp do myśli Karla R a h n e r a, mówi nawet o teologii jako *upewnienu i wyjaśnieniu doświadczenia Boga*. W tak pojmowanej teologii refleksja intelektualna ma znaczenie jedynie pomocnicze i drugorzędne. Filozofia i dogmat zostają w niej w pewnym stopniu zrelatywizowane, choć – na szczęście – nie uznane za całkiem zbędne. Można więc stwierdzić, że pojęcie *doświadczenia Boga* w krótkim czasie zrobiło niemałą karierę, zdobywając uznanie teologów.

Problem *doświadczenia Boga* w aspekcie wyjaśnienia samego pojęcia, tak istotnego we współczesnej teologii, podejmuje William J. H o y e. Urodził się w roku 1940 w Connecticut (USA). Studiował w Bostonie, Strassburgu, Monachium i Münster, m.in. filozofię i teologię. W roku 1971 otrzymał promocję doktorską w zakresie teologii na podstawie rozprawy pisanej pod kierunkiem Karla R a h n e r a. Od roku 1980 jest profesorem teologii systematycznej (ze szczególnym uwzględnieniem antropologii teologicznej) na Uniwersytecie w Münster.